

Kojenecký pláč

Zuzana Masopustová

Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií, Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny

KOJENECKÝ PLÁČ

Zuzana Masopustová

Brno 2011

Publikace vznikla v rámci řešení výzkumného záměru MŠMT 0021622406 „Psychologické a sociální charakteristiky dětí, mládeže a rodiny: vývoj osobnosti v době proměn moderní společnosti“.

Recenzenti:

PhDr. Jaroslava Dittrichová, CSc.

PhDr. Daniela Sobotková, CSc.

Vědecká redaktorka:

doc. Mgr. Lenka Lacinová, Ph.D.

© Zuzana Masopustová, 2011

© Masarykova univerzita, 2011

ISBN 978-80-210-7664-8 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-5662-6 (brožovaná vazba)

Jelikož tato publikace vznikla na základě mé disertační práce, patří mé poděkování v prvé řadě mému školiteli, prof. PhDr. Ivo Čermákovi, CSc. Ráda bych mu poděkovala za ochotu, s níž se ujal role mého školitele, přestože si mne jako svou doktorskou studentku původně nevybral a téma mé disertační práce se vymykalo tématům disertačních prací, které obvykle vede. Jsem mu vděčná za to, s jakou laskavostí a trpělivostí celých pět let roli mého školitele vykonával. Poděkování patří též mým kolegům a přátelům – Lence, Radce a Ondřejovi. Jsem jim vděčná za cenné připomínky a především za přátelskou podporu a nehynoucí smysl pro humor. Mé poděkování patří též všem, kteří při mně stojí.

V neposlední řadě patří mé poděkování všem ženám, které se výzkumu zúčastnily.

Věnováno období, v němž může být těžké si říci, že „pláč je jen stříknutí deště, semeno po něm nevzklíčí, kolo mlýna se po něm nezatočí“.

(H. Ch. Andersen: Sněhová královna – z rozhlasové dramatisace Václava Čtvrťka)

Obsah

ÚVOD.....	13
1. VÝZKUMNÝ DESIGN A POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	15
2. KOJENECKÝ PLÁČ.....	17
2.1. Obecné charakteristiky kojeneckého pláče.....	17
2.2. Popisovaná plačtivost – analýza dat.....	21
2.3. Popisovaná plačtivost – diskuze výsledků.....	26
3. SYNDROM EXCESIVNÍHO PLÁČE.....	29
3.1. Definice excesivního pláče.....	29
3.2. Diagnostika.....	30
3.3. Prevalence.....	31
3.4. Excesivní pláč – analýza dat.....	33
3.5. Excesivní pláč – diskuze výsledků.....	35
3.6. Etiologie.....	36
3.6.1. Alergické reakce – gastrointestinální potíže.....	36
3.6.2. Reakce na bolest.....	37
3.6.3. Nevyzrálost autonomního nervového systému.....	37
3.6.4. Fyziologické příčiny.....	38
3.6.5. Potíže s adaptací.....	40
3.6.6. Rizika na straně rodičů a psychosociální faktory.....	40
3.7. Prognóza syndromu excesivního pláče.....	41
3.7.1. Těžko zvládnutelný temperament.....	44
3.8. Psychosociální souvislosti syndromu excesivního pláče.....	46
3.8.1. Situační kontext excesivního pláče.....	46
3.8.2. Rodiny kojenců se syndromem excesivního pláče.....	48
3.8.3. Péče o kojence se syndromem excesivního pláče.....	50
3.9. Terapie syndromu excesivního pláče.....	53
4. PSYCHOSOCIÁLNÍ SOUVISLOSTI KOJENECKÉHO PLÁČE.....	59
4.1. Interakce s dítětem.....	59
4.2. Očekávání od dítěte a rodičovské role.....	64
4.3. Percepce pláče.....	66
4.4. Usuzování na příčinu pláče.....	69
4.5. Vnímané rozdíly v projevech kojenců v závislosti na pohlaví.....	70
4.6. Pocity z kojeneckého pláče a reakce na kojenecký pláč.....	71
4.7. Videodotazník kojeneckého pláče – představení metody.....	73
4.7.1. Charakteristiky kojeneckého pláče – faktorová struktura.....	74
4.7.2. Pocity z kojeneckého pláče – faktorová struktura.....	76

4.7.3. Videodotazník kojeneckého pláče – shluková analýza	77
4.7.4. Souvislost jednotlivých shluků Videodotazníku kojeneckého pláče s popisovanou plačtivostí – analýza dat	81
4.7.5. Videodotazník kojeneckého pláče – shrnutí výsledků	83

5. OSOBNOSTNÍ CHARAKTERISTIKY MATEK A JEJICH VLIV NA INTERAKCI MATKA – DÍTĚ

NA INTERAKCI MATKA – DÍTĚ	85
5.1. Úzkostnost	85
5.1.1. Rysová úzkostnost (STAI-T)	86
5.1.2. Souvislost rysové úzkostnosti matky s popisovanou plačtivostí kojence	87
5.1.3. Souvislost rysové úzkostnosti matky s percepcí kojeneckého pláče	88
5.1.4. Rysová úzkostnost (STAI-T) – shrnutí výsledků	89
5.2. Depresivita	90
5.2.1. Depresivita matky (BDI-II)	93
5.2.2. Souvislost depresivity matky s popisovanou plačtivostí kojence	94
5.2.3. Souvislost depresivity matky s percepcí kojeneckého pláče	95
5.2.4. Depresivita matky (BDI-II) – shrnutí výsledků	96
5.3. Výchovné postoje	97
5.3.1. Výchovné postoje (IRA)	97
5.3.2. Souvislost výchovných postojů matky s popisovanou plačtivostí kojence	98
5.3.3. Souvislost výchovných postojů matky s percepcí kojeneckého pláče	99
5.3.4. Výchovné postoje (IRA) – shrnutí výsledků	101
5.4. Mateřské sebehodnocení a pocit vlastní mateřské účinnosti	101
5.4.1. Mateřské sebehodnocení v těhotenství (MSRI-s)	105
5.4.2. Souvislost mateřského sebehodnocení v těhotenství s popisovanou plačtivostí kojence	106
5.4.3. Souvislost mateřského sebehodnocení v těhotenství s percepcí kojeneckého pláče	107
5.4.4. Mateřské sebehodnocení v těhotenství (MSRI-s) – shrnutí výsledků	109
5.4.5. Mateřské sebehodnocení po porodu (MSRI-s)	110
5.4.6. Souvislost mateřského sebehodnocení po porodu s popisovanou plačtivostí kojence	110
5.4.7. Souvislost mateřského sebehodnocení po porodu s percepcí kojeneckého pláče	111
5.4.8. Mateřské sebehodnocení po porodu (MSRI-s) – shrnutí výsledků	113

6. SHLUKY VIDEODOTAZNÍKU KOJENECKÉHO PLÁČE – REGRESNÍ ANALÝZA	115
7. POPISOVANÁ PLAČTIVOST KOJENCE – SHLUKOVÁ ANALÝZA ..	117
7.1. Rozdíly mezi shluky popisované plačtivosti v mateřských charakteristikách.	119
7.2. Rozdíly mezi shluky popisované plačtivosti v percepci kojeneckého pláče	120
8. SHRNUTÍ VÝZNAMNÝCH ZJIŠTĚNÍ A DISKUZE	123
9. LIMITY STUDIE	131
LITERATURA	133
SOUHRN	145
SUMMARY	147
JMENNÝ REJSTRÍK	149

ÚVOD

K problematice kojeneckého pláče mne původně přivedl zájem o rané projevy poruch autistického spektra. Při vlastní poradenské práci s rodinami dětí s autismem jsem se při odebrání osobních anamnéz opakovaně setkala s popisem zvýšené dráždivosti těchto dětí, která se vyskytovala obvykle již od narození. Tato dráždivost se podle vzpomínek rodičů projevovala například nadměrnou plačtivostí a záchvaty obtížně utišitelného pláče již v prvních týdnech života dítěte. Při hledání bližších informací o problematice nadměrné plačtivosti kojenců jsem narazila na fenomén syndromu excesivního pláče. Rozporuplnost výsledků studií, které se syndromu excesivního pláče věnovaly, mne pak přivedla k problematice percepce kojeneckého pláče.

I přes výše zmíněnou původní inspiraci je téma souvislosti nadměrné plačtivosti či syndromu excesivního pláče v kojeneckém věku s poruchami psychického vývoje v textu záměrně opomenuto. Vzhledem k tomu, že jsou data o kojenecké plačtivosti dětí, u nichž byla později diagnostikována některá z poruch psychického vývoje, získávána většinou retrospektivně, mohly by být tyto informace spíše zavádějící. Navíc je lze s ohledem na hlavní téma této studie považovat za nadbytečné.

Studie není členěna do teoretické a empirické části. Teoretická shrnutí a původní výzkumná sdělení se prolínají celým textem a tematicky na sebe navazují. Vlastní empirická sdělení pocházejí z jediného výzkumného šetření, které probíhalo od prosince 2008 (některé dílčí analýzy dat z této studie již byly publikovány, část dat z prvního roku výzkumu též byla zpracována v mnou konzultované magisterské diplomové práci Mgr. Ivy Korábové). Jednotlivé analýzy tedy byly provedeny na datech získaných od respondentek ze stejného výzkumného souboru.

Popis designu výzkumu a výzkumného souboru se nachází na počátku textu. Informace specifické pro konkrétní proměnné či škály jsou pak uvedeny přímo u analýz, které s těmito daty pracují. Data z prezentovaného výzkumu nabízejí široké spektrum výzkumných otázek a analýz. V tomto textu jsou prezentovány pouze ty analýzy, které se nějak vážou k hlavnímu tématu studie.

Jelikož někteří autoři (například Nagy, 2011) považují za novorozenecké období pouze první 4 týdny po narození dítěte, mohlo by používání termínu novorozenec být vzhledem k zaměření vlastního výzkumu i většiny studií popsaných v tomto textu (zaměření na období kolem 6 týdnů po narození dítěte) zavádějící. V textu je téměř výhradně používán termín kojeneček. Jedinou výjimku tvoří odkazy na studie, které popisují děti těsně po narození (a které byly v době provedení studie ještě hospitalizované v porodnici). Většina textu vychází ze zahraničních zdrojů, proto jsou termíny, které bývají do češtiny

překládány nejednotně, případně termíny, jejichž český překlad zcela neodpovídá anglickému originálu, v textu doplněny o původní termín v angličtině. Tyto původní termíny jsou pak uvedeny kurzivou v závorce za českým překladem.